

Леонід Костенко

Розвиток інформаційних технологій та Інтернет у бібліотеках

У роботі секції «Розвиток інформаційних технологій та Інтернет у бібліотеках» (наук. кер. — к. т. н., керівник Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ Л. Й. Костенко, д. т. н., головний технолог Бібліотеки з природничих наук Російської Академії Наук М. Є. Кальонов, учений секретар — к. б. н., с. н. с., заввідділом НБУВ Н. В. Танатар) взяло участь близько 80 фахівців. Програма секції включала 28 доповідей і 5 презентацій інформаційних продуктів та програмних систем.

У кількісному аспекті найзначнішою була питома вага спеціалістів, які репрезентували національні бібліотеки та книгозбірні державного рівня. Гідним було й представництво бібліотек університетів. Очевидно, не кращі часи переживають сьогодні публічні й академічні книгозбірні, їх активність була незначною.

Аналіз доповідей у географічному аспекті дозволяє стверджувати, що роботи з впровадження комп'ютерних технологій у практику діяльності бібліотек здійснюються в усіх регіонах України.

Статистичне порівняння кількості виступів за тематичною ознакою свідчить про значне зростання активності у формуванні та використанні фондів електронних документів. Цьому були присвячені доповіді к. т. н. Л. Й. Костенка «Електронні бібліотеки — основа інформаційного сервісу XXI ст.», О. В. Глушановського (Бібліотека з природничих наук РАН) «Електронні ресурси в системі Бібліотеки з природничих наук РАН», д. т. н. А. А. Крючина (ІПРІ НАН України) «Електронні видання в системі розповсюдження науково-технічної інформації та навчальних програм», О. М. Нікітенка (Харківський національний ун-т радіоелектроніки) «Концепція побудови галузевих електронних бібліотек», О. Р. Єрошенка (Український мовно-інформаційний фонд НАН України) «Реалізація трирівневої клієнт-серверної моделі цифрової бібліотеки» та ін.

Технологічні й правові аспекти цифрування публікацій на паперових носіях і наступного поширення їх електронних версій на компакт-

дисках та засоби глобальних комп'ютерних розглядалися в доповідях І. В. Остапової (УМІФ) «Технології підготовки до видання «Пересопницького Євангелія»: друкована та електронна версії» й І. О. Давидової (Харківська державна академія культури) «Електронні версії друкованих видань як об'єкти інформаційного права».

Значну кількість матеріалів з проблематики електронних бібліотек представили співробітники НБУВ: м. н. с. О. В. Баркова «Інформаційна технологія формування фонду електронних документів», м. н. с. І. А. Павлуша «Системний підхід до створення електронних бібліотек в Україні», к. і. н., заввідділом НБУВ Н. Г. Солонська «Електронні видання як вид науково-інформаційної діяльності», к. б. н., заввідділом НБУВ Н. В. Танатар «Інформаційно-аналітичні системи на основі електронної бібліотеки з ключовими фрагментами публікацій», с. н. с. В. М. Пономаренко «Інформаційні ресурси бібліотеки як складова інформаційної мережі Інтернет». У них вони проінформували про теоретичні й практичні аспекти створення та використання наукової електронної бібліотеки НБУВ. Її інформаційні ресурси (20 тис. файлів загальним об'ємом 2 GB) мають трикомпонентну структуру, що включає бібліографічні, реферативні та повнотекстові бази даних. Перша складова об'ємом 2 млн бібліографічних записів відбиває вітчизняні й найцінніші в науковому та соціальному аспекті зарубіжні видання, друга — обсягом 50 тис. реферативних записів розкриває зміст української наукової літератури, а третя — надає можливість безпосереднього доступу до першоджерел. На час проведення конференції ця складова електронної бібліотеки включала 8 тис. документів (авторефератів дисертацій, статей з періодичних видань, творів класиків української літератури тощо).

Підвищений інтерес учасників секції викликали взаємопов'язані доповіді співробітників УМІФ, присвячені питанням комп'ютерної лінгвістики: «Системотехнічні принципи побудови розподілених лінгвістичних систем» (директор УМІФ, д. т. н. В. А. Широков) та «Інтегрована лексикографічна система «Словники України»

Костенко Леонід Йосипович, к. т. н., керівник Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ.

© Костенко Л. Й., Київ, 2002

в лінгвістичному забезпеченні цифрових бібліотек» (О. Г. Рябулець, УМІФ). Аналогічні питання розглядалися і в доповідях К. В. Бардієр (НБУВ) «Тематично-орієнтовані лінгвістичні засоби Інтернету та електронних бібліотек» та О. Волкового (Державне підприємство «Театральне агентство») «Використання електронної версії УДК у науково-технічній бібліотеці».

Приємно констатувати розгортання робіт з налагодження в Україні взаємообміну електронними інформаційними ресурсами. Основні результати у цьому напрямі досягнуто в рамках системи кооперативного реферування української наукової літератури, створеної спільними зусиллями НБУВ та Інституту проблем реєстрації інформації НАН України з залученням понад 200 суб'єктів системи документальних комунікацій (наукових установ, навчальних закладів, редакцій серіальних видань тощо). Комп'ютерно-технологічні аспекти функціонування цієї системи було викладено в доповіді О. Й. Соболевського (НБУВ) «Мережева технологія створення електронних реферативних ресурсів в Україні». В матеріалах С. С. Єрмакова (Харківський художньо-промисловий інститут) «Інформаційні технології в наукових спортивних дослідженнях» розглядалися мережеві аспекти подання повних текстів наукових видань Інституту «Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту» та «Физическое воспитание студентов творческих специальностей» до фонду наукової електронної бібліотеки НБУВ.

Значною була також кількість доповідей про використання інформаційних ресурсів і комунікативних можливостей Інтернет у бібліотеках. Ця проблематика була висвітлена, зокрема, у виступах Є. Ралдугіна (Українська академія державного управління при Президентові України) «Інтернет-ресурси для державного управління в Україні», Т. О. Мошковської (Російська державна юнацька бібліотека) «Вплив Інтернет-технологій на роботу спеціалізованих служб бібліотек», Л. А. Саєнко (Одеська державна наукова бібліотека) «Використання Інтернету для розширення інформаційних ресурсів україномовних видань», Т. І. Роскіної (Миколаївська науково-педагогічна бібліотека) «Розвиток інформаційних технологій та Інтернету в бібліотеках», О. Ключко (Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України) «Досвід створення інформаційної системи для науковця-біолога на базі Інтернет-технологій», к. т. н. А. С. Лозниці (НБУВ) «Інтернет-технології для задоволення інформаційних потреб науковців і фахівців», С. Коваля (Інсти-

тут проблем реєстрації інформації НАН України «Використання мережі Інтернет у бібліотечній справі» та ін.

Незначною була кількість повідомлень про автоматизований збір і аналіз даних про використання інформаційних ресурсів бібліотек. У доповіді О. І. Жабіна (НБУВ) «Моніторинг доступу абонентів до Інтернет-вузла НБУВ» розглядалися питання проведення статистичного аналізу використання електронних інформаційних ресурсів Інтернет-вузла НБУВ. Запропонована програма аналізу, що впроваджена в Бібліотеці з 2000 р., представляє широкий спектр даних, зокрема: кількість наданих абонентам файлів, їх загальний об'єм, кількість унікальних ІР-адрес абонентів, які відвідали сервер упродовж поточного дня тощо. Використання цієї програми дозволило встановити, що Бібліотеку щодня відвідує 450—550 абонентів, яким надається 8—10 тис. файлів об'ємом 60-80 МВ. Аналогічною за тематичною спрямованістю була й доповідь Ю. В. Архипчук (Державна бібліотека України для дітей) «Алгоритми моніторингу інформаційних потоків у системі бібліографічного обслуговування», де порушувалися питання організації в системі обслуговування зворотнього технологічного зв'язку на основі аналізу відповідей книгосховища на вимоги користувачів.

Зменшення кількості доповідей про створення електронних каталогів та баз даних свідчить, що «бібліографічну» проблематику інформатизації бібліотек наші книгозбірні в теоретичному аспекті вважають вирішеною. З робіт цього напрямку слід відзначити взаємодоповнюючі виступи представників університетських бібліотек м. Києва Л. З. Рудзького (Київська асоціація користувачів системи ІРБІС), Н. А. Рогози (Наукова бібліотека Національного аграрного університету), та Т. І. Березної (Наукова бібліотека Українського державного університету харчових технологій), у яких вони поінформували учасників конференції про наявні бібліографічні ресурси бібліотек, створені з використанням програмної системи ІРБІС, і намір інтегрувати ці ресурси. Про отримані практичні результати робіт бібліографічного напрямку повідомлялося й у доповідях В. І. Савенко (УкрІНТЕІ) «Корпоративний електронний каталог періодичних видань НТІ», Н. Й. Дзюби (Державна бібліотека України для дітей) «Дитяча бібліотека та сучасні інформаційні технології» й О. Б. Айвазян (Наукова бібліотека Технологічного університету Поділля) «Досвід робіт з автоматизації бібліотеки».

Особливу увагу учасників секційного засідання

викликала доповідь магістра бібліотекознавства та інформаційних наук, директора бібліотеки Лікарняного медичного центру м. Мобайл (США) Джентрі Ланкевіч Холберт «Просперо Пауер: комп'ютерна програма доставки документів через Інтернет». У ній вона надала, насамперед, інформацію про систему електронної доставки документів, яка сьогодні активно використовується в країнах з розвинутою інформаційною інфраструктурою й передбачає бібліографічний пошук у віддалених електронних каталогах, замовлення потрібних першоджерел в онлайн-режимі, й технологію оперативного виконання цих замовлень. Після цього вона розповіла про особливості програмних засобів «Просперо Пауер», які забезпечують функціонування електронної доставки документів, включаючи контроль строків виконання замовлень і проведення фінансових розрахунків.

Ураховуючи певне відставання бібліотек України у цій сфері, вбачається доцільним надання пріоритетів вивченню наявного досвіду трансформації книгозбірень у «бібліотеки без стін» шляхом впровадження цього напряму бібліотечно-інформаційної діяльності.

Значна частина часу в роботі секції була виділена на презентації інформаційних продуктів і програмних систем автоматизації книгозбірень. З наявними електронними ресурсами Бібліотеки з природничих наук РАН присутніх ознайомив **О. В. Глушановський**. Представники НВО «Інформсистема» (Москва) продемонстрували систему автоматизації бібліотек «MAPK-SQL». Її, зокрема, використовує Державна бібліотека України для дітей.

Інформаційні юридичні системи Верховної Ради України на компакт-диску представив

С. О. Дорогих (Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної Ради України). **Г. П. Воскресенська** (НПБУ) презентувала «Дублінський базовий комплект елементів метаданих». **О. М. Костишин** (УМІФ) ознайомив зі створеними лінгвістичними системами, в складі яких ряд словників української мови.

У цілому ж аналіз роботи секції та представлених доповідей дозволяє зробити наступні висновки:

- ❖ комп'ютерні технології та Інтернет увійшли в практику діяльності провідних українських бібліотек у всіх регіонах. У цій сфері книгозбірні можна вважати лідерами серед інституцій гуманітарного профілю;
- ❖ має місце усталена тенденція розширення спектра робіт з формування електронних інформаційних ресурсів (поряд зі створенням електронних каталогів і картотек повсюди започатковуються електронні бібліотеки);
- ❖ бібліотекам наукових установ і навчальних закладів слід ініціювати прийняття постанов про передачу до їх фондів електронних версій усіх друкованих видань цих установ і закладів для депозитарного зберігання й використання з дотриманням авторського права та суміжних прав;
- ❖ потрібно активніше використовувати позитивні риси організації бібліотечної справи в Україні (відомчу централізацію й регіональну кооперацію) при організації на базі нових інформаційних технологій нових форм співпраці бібліотек та інших інформаційних установ і досягнення на цій основі якісно нового рівня задоволення інформаційних потреб суспільства.

Коротко

У 2001 р. Державним спеціалізованим видавництвом «Вища школа» видано:

1. Левчук Л. Т., Оніщенко О. І. Основи естетики. 10–11 кл. / Навч. посібник. – 191 с.
2. Вишенський В. А. Перестюк М. О., Самойленко А. М. Конкурсні задачі з математики / Навч. посібник. – 432 с.
3. Діденко В. Ф. та ін. Людина і світ / Навч. посібник. – 229 с.
4. Козачук Г. О. Українська мова для абітурієнтів / Навч. посібник. – 272 с.
5. За ред. В. О. Мотузного Біологія / Навч. посібник. – 622 с.
6. Шевчук С. В. Російсько-український словник ділового мовлення. – 351 с.
7. Ладоня І. О. Українська мова / Навч. посібник. – 158 с.
8. Коломієць В. О. Типові помилки при вивченні англійської мови / Навч. посібник. – 119 с.